

Liturgické dielo Mikuláša Russnáka – II. časť

VOJTECH BOHÁČ

Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta

Abstract: *University professor Mikuláš Russnák, STD left after him extensive theological work. Among his work is one of the most extensive and most important series his liturgical work. In this work he processed the whole extensive field of liturgics in the context of the Byzantine rite. Structure of each work starts with the Holy Scripture, continues with description of its organic development till the time of writing of particular work. Precious thing about the whole liturgical work of Mikuláš Russnák is also constructive criticism in the areas, where Byzantine liturgical discipline was neglected.*

Key words: *Liturgy. Dr. Mikuláš Russnák. Martyrology. Eucharist. Fasting discipline. Minea. Cult. Horologion.*

Článok uverejnený z príležitosti 130. výročia narodenia prof. ThDr. Mikuláša Russnáka (1878-2008).

145/7 Disciplina genuflectendi Ecclesiae Catholicae iuxta Ritum Orientalem, Fragopoli, 1938, str, 176.

Kniha je napísaná v latinčine.

Autor vo svojom diele v poriadku pokľaknutia podľa byzantského obradu odpovedá na tvrdenie, že Východ nikdy neklaká, čo je podľa skutočnosti, aj autora, extrém. Preto podáva poriadok pokľaknutia a modlitieb na kolenách dôkladne vypracovaný z každého hľadiska. Dielo vo všetkých svojich súvislostiach je aktuálne aj dnes, ba jeho aktuálnosť aj vzrástla. Byzantský katolícky obrad sa prenáša v televíznych prenosoch ako od katolíkov byzantského obradu tak aj od pravoslávnych byzantského obradu.

Právom budí záujem vernosti iný spôsob prejavenia úcty počas bohoslužieb, než na a aký je zvyknutý. Počas rôznych televíznych prenosov komentár tejto otázky sa nedotkol. Okrem prenosov v televízii kres-

ťania katolíci, ale aj protestanti, sa zúčastňujú bohoslužieb pri rozličných príležitostiach odpustov a rodinných osláv a vnímajú rozdiel.

Ako samozrejma nie je táto disciplína kľakania ani pre samotných nositeľov byzantského obradu.

Vo väčšine prípadov v latinskom obrade vnímajú pokľaknutie, kým vo vlastnom obrade väčšinou úklon.

Aktuálnosť diela, spoznať disciplínu pokľaknutia na Východe pre jej vlastných príslušníkov ostáva stále nezmenená.

Obsah diela:

Úvod

- § 1. Disciplína pokľaknutia na Východe z historického hľadiska.
 - § 2. Pokľaknutie je rozumný cirkevný spôsob úcty.
 - § 3. Disciplína pokľaknutia z hľadiska psychologickkej zákonitosti.
 - § 4. Disciplína pokľaknutia vo svetle kánonov Východnej Cirkvi.
 - I. Zákony k poriadku pokľaknutia nestranne:
 - a. Starobylý vývin kánonov pokánia.
 - b. Kánony k rozumnému sláveniu nedelného poriadku.
 - c. Kánony, upravujúce nedelný pôstny poriadok.
 - II. Kánony o pokľaknutí uprostred vývinu:
 - a. Kánony poriadku pokľaknutia, ktoré platia v Cirkvi všeobecne
 - b. Kánony partikulárne.
 - § 5. Pokľaknutia, osvetlené z liturgického hľadiska:
 - a. Všeobecný liturgický poriadok.
 - b. Špeciálny liturgický poriadok o pokľaknutiach.
 - § 6. Pokľaknutie z pastorálneho hľadiska.
 - § 7. Pokľaknutie z praktického hľadiska:
 - a. Prax pokľaknutia z vlastného hľadiska.
 - b. Každodenná rozdielna prax v pokľaknutiach u východných:
 - I. Svedectvo Alexija Lavrova, ruského protopresbytera.
 - II. Svedectvá iných veľkých Rusov.
 - § 8. Záver, vyvodený v predstihu.
 - § 9. Záverečné tézy o pokľaknutiach.
- Zoznam kánonov, citovaných v diele Zoznam diel svätých Otcov.
Zoznam kníh.
Obsah.

**146/10 De modo agendi nostrorum in libando Sacrum, Frago-
poli, 1942, str. 145**

Knihá je napísaná v latinčine.

Autor po 42 rokoch kňazstva a štúdia, ako aj v rôznych cirkevných úradoch v prešovskej eparchii, poukazuje na negatíva pri vykonávaní

eucharitickej obety. Na základe platných liturgických predpisov a ich konfrontácie s praxou, pohýňa kňazov k vernému zachovaniu liturgických predpisov. Nepoukazuje len na laxnosť niektorých, ale aj na škrupulóznosť, napr. pri vyslovovaní slov premenenia. Ústredným motívom celého diela je snaha autora priviesť obidve skupiny k prirodzenému, dôstojnému, presnému a sláveniu sv. liturgie, ako extrémny nemajú miesto.

Obsah:

Úvod.

Potreba prejednať spôsob liturgického slávenia kňazov. Úvodné princípy.

I. časť – *Vonkajšie požiadavky liturgického slávenia.*

§ 1. Zákon o cirkevnom odeve, alebo talári – reverende.

§ 2. O obmedzených možnostiach obliekať sväté rúcho.

II. časť – *Vnútorne požiadavky k slúženiu.*

A. Všeobecné poznámky.

§ 1. O vonkajšej príprave kňaza.

§ 2. O vonkajšej polohe tela.

§ 3. O tóne počas celebrácie.

§ 4. O cirkevnej duchovnosti.

B. Špeciálne poznámky.

§ 1. Svätá liturgia je opravdivá obeta.

§ 2. O náhlivých celebrantoch sv. liturgie.

§ 3. O pomalých a roztržitých celebrantoch.

§ 4. Svätá liturgia sa má slúžiť vážne a vznešene.

§ 5. Svätá liturgia sa slúži pre spásu našej duše.

§ 6. O gestách celebranta.

C. Vlastné poznámky k súčasnému celebrovaniu.

§ 1. Obvyklý vstup k ceremoniálnym princípom.

a. Poznámky k proskomídiu.

§ 2. O príprave baránka a partikul (častíc) v proskomídiu.

§ 3. O opatrnosti pri kvapke vody zmiešanej s vínom.

b. Poznámky k svätej liturgii.

§ 4. O veľkom vchode.

§ 5. O spôsobe pohybovania aerom počas Symbolu viery.

§ 6. Spôsob konsekrácie.

§ 7. Modlitba k Svätému Duchu pred epiklézou.

§ 8. Sväté prijímanie a denná prax.

§ 9. O prijímaní veriacich.

§ 10. Robí sa kríž pri speve *Spasi Bože?*

§ 11. O purifikácii svätých nádob.

§ 12. O purifikácii cibória.

§ 13. O svätostánku, kde sa uchováva najsvätejšia Eucharistia.

§ 14. O partikulách a o ablúcií.

- § 15. O prepustení.
- § 16. Vďakyvzdávanie po svätej liturgii.
- § 17. O prosbách na rôzne úmysly.
- § 18. Záver.

147, 148/ 73, 74 Festum Regnis Christi et Orientales, Fragopoli, 1935, str. 529

Autor napísal dielo v latinčine. Nemá žiaden úvod, hneď sa píše o téme. Dielo je rozdelené na dve časti. Obsahujú 47 paragrafov a abecedný zoznam pojmov cirkevnoslovansky.

Prvá časť zostavená zo šiestich paragrafov je úvodom k problematike a k jej pochopeniu.

Druhá časť je zostavená z 37 paragrafov. Je nosnou a vyčerpávajúcou zložkou diela. Autor v druhej časti uvádza všetky texty byzantského obradu, kde je aj zmienka o Kristovi Kráľovi, ale aj o presvätej Bohorodičke, ako kráľovnej.

Obsah diela:

- § 1. Sviatok Krista Kráľa v Západnej Cirkvi.
- § 2. Titul „Kristus Kráľ“ a východní.

Prvá časť

- § 3. Titul „Boh Kráľ“ v Starom zákone.
- § 4. Zvýraznený titul Boh „Kráľ Izraela“.
- § 5. Titul „Božie kráľovstvo“ v žalmoch.
- § 6. Titul „Božie kráľovstvo“ v Starom a Novom zákone.

Druhá časť

- § 7. Titul „Kráľ“ v byzantských liturgických knihách.
- § 8. Forma pojmu „Kráľ“ v praxi byzantskej liturgie.
- § 9. Užívanie termínu „*Kráľ*“ v iných (nebyzantských) východných liturgických knihách.
- § 10. Užívanie termínu „Božie alebo Kristovo Kráľovstvo“.
- § 11. Pojem „*Kráľ*“ používaný vo svätých liturgiách.
 - 1. sv. Jána Zlatoústeho
 - 2. sv. Bazila Veľkého
 - 3. vopred posvätených darov
- § 12. Tie isté tituly v textoch vysluhovania svätých sviatostí a svätenín:
 - a. sviatosti
 - b. sväteniny.
- § 13. Výskyt našich uvedených pojmov v Časoslove.
- § 14. Výskyt titulu „Kráľ“ v žaltároch, ktoré sú vo východných liturgických knihách.
- § 15. Výskyt termínu „Kráľ“ v knihe Oktoich:
 - a. v prvom hlase

- b. v druhom hlase
- c. v treťom hlase
- d. vo štvrtom hlase
- e. v piatom hlase
- f. v šiestom hlase
- g. v siedmom hlase
- h. v ôsmom hlase

§ 16. Výskyt termínu v bohoslužobnej knihe Triod.

§ 17. Výskyt titulu „Kristovo Kráľovstvo“ v bohoslužobnej knihe Pôstny Triod.

§ 18. Výskyt termínu v bohoslužobnej knihe Kvetný Triod.

§ 19. Výskyt termínu v hodinkách Kvetnej nedele a iných sviatkov, predchádzajúcich, alebo nasledujúcich po nej: Lazárova sobota a prvé tri dni veľkého týždňa.

§ 20. Výskyt termínu v offíciu od svätého Trojdenia až po stred Päťdesiatnice.

§ 21. Výskyt termínu v offíciu od IV. týždňa Päťdesiatnice až po ukončenie Kvetného Triodu.

§ 22. Výskyt termínu „Kráľ“ v knihách Miney.

§ 23. Výskyt termínu Kristovo kráľovstvo od 1. septembra do 20. septembra.

§ 24. Výskyt termínu v knihe Minea na september.

§ 25. Výskyt termínu v knihe Minea na október.

§ 26. Výskyt termínu v knihe Minea na november.

§ 27. Výskyt termínu v knihe Minea na december.

§ 28. Výskyt termínu v dennom pravidle od Nedele Otcov do 6. januára, sviatku Bohozjavenia.

§ 29. Výskyt termínu v knihe Minea na január.

§ 30. Výskyt termínu v knihe Minea na február.

§ 31. Výskyt termínu v knihe Minea na marec.

§ 32. Výskyt termínu v knihe Minea na apríl.

§ 33. Výskyt termínu v knihe Minea na máj.

§ 34. Výskyt termínu v knihe Minea na jún.

§ 35. Výskyt termínu v knihe Minea na júl.

§ 36. Výskyt termínu v knihe Minea na august.

§ 37. Výskyt termínu Kristovo Kráľovstvo v knihe Spoločná Minea.

§ 38. Pojem Kráľovstva v súkromných pobožnostiach, ospevovaný veriacimi.

§ 39. Nový argument pre pojem „Kristus Kráľ“ vybraný z denného východného pravidla, kde sa Presvätá Bohorodička Panna Mária ospevuje ako „Kráľovná“.

A. Bohorodička ospevovaná ako Kráľovná vo svätej liturgii.

B. Bohorodička nazvaná ako Kráľovná v knihe Horologion – Časoslov.

C. Bohorodička nazvaná ako Kráľovná v žalmoch.

D. Bohorodička nazvaná ako Kráľovná v knihe Oktoich:

a) v prvom hlase,	e) v piatom hlase,
b) v druhom hlase,	f) v šiestom hlase,
c) v treťom hlase,	g) v siedmom hlase.
d) vo štvrtom hlase,	

E. Bohorodička oslavovaná ako „Kráľovná“ bohoslužobnej knihe Pôstny Triod.

F. Užívanie termínu „Kráľovná“ v bohoslužobnej knihe Kvetný Triod.

G. Užívanie termínu „Kráľovná“ v knihách Mineí podľa mesiacov:

I. September	V. Január	IX. Máj
II. Október	VI. Február	X. Jún
III. November	VII. Marec	XI. Júl
IV. December	VIII. Apríl	XII. August

H. Bohorodička, ospevovaná ako „Kráľovná“ v Spoločnej Minei.

I. Bohorodička, ospevovaná ako „Kráľovná“ v ľudových náboženských piesňach.

§ 40. Encyklika pápeža Pia XI. „Quas primas“ a východní.

§ 41. O záväznosti encykliky „Quas primas“, pre východných.

§ 42. Sviatok Krista Kráľa a východní.

§ 43. Ofícium sviatku Krista Kráľa v latinskej cirkvi.

§ 44. Kompetentné fórum zaviesť sviatok Krista Kráľa u východných.

§ 45. Plán, kedy sláviť sviatok Krista Kráľa u východných.

§ 46. Hodnoverné argumenty z ofícia k plánu slávenia Krista Kráľa.

Vynikajúcich

hodnoverných argumentov z ofícia k oslave Krista Kráľa je priam hojnosť.

§ 47. Kedy sa bude sviatok Krista Kráľa sláviť u východných.

Citované dielo nestratilo svoju aktuálnosť ani dnes. Vo farnostiach sa sviatok Krista Kráľa uplatňuje trojako: niekde sa vôbec neslávi, inde sa slávi poslednú októbrovú nedeľu, inde zas spolu s latinským obradom piatu nedeľu pred Vianocami.

Ak by pre byzantský liturgický kalendár mal spĺňať obdobnú úlohu, ako v latinskom obrade, tak koniec liturgického roka je 31. august, tak nedeľa Krista Kráľa najvhodnejšie by bola poslednú nedeľu v auguste.

Samozrejme, podľa pôvodnej byzantskej liturgickej disciplíny sviatok Krista Kráľa nie je v liturgickom roku. Nespomína ho ani CCEO, platný od 1. X. 1991 pre všetky východné Cirkvi.

149/ 75 Breviarum Orientalium, Fragopoli, 1933, str. 278

Podnet na napísanie diela Breviarum Orientalium dostal autor na Velehrade z príležitosti unionistických dní. Napriek účasti zástupcov na kongrese východných katolíkov zaznievala len podľa západného po-

riadku. Pre spoznanie denného ofícia v byzantskom obrade napísal autor svoje dielo.

Tvorí ho 44 paragrafov, iné členenie v tomto diele nie je.

Úvod

- § 1. Breviarum ako „terminus technicus“.
- § 2. Rozumnosť božského ofícia.
- § 3. Cirkevné knihy obsahujúce božské ofícium.
- § 4. Rozumnosť rozdelenia božského ofícia na časti.
- § 5. Vnútrotný charakter božského ofícia.
- § 6. Krátky začiatok historického vývoja.
- § 7. Autori ofícia pre Východnú katolícku cirkev.
- § 8. Autori ofícia pre východných – nie sú špeciálne autori zjednotenej katolíckej Cirkvi.
- § 9. Literatúra k vývoju Breviára.
- § 10. Božské ofícium a kánony katolíckej Cirkvi.
- § 11. Božské ofícium a nariadenia cisárov (v opise).
- § 12. Vnútrotný osah božského ofícia.
- § 13. Všeobecné alebo spoločné ustanovenia.
- § 14. Špeciálne časti božského ofícia.
- § 15. Jednoduchý poriadok božského ofícia.
- § 16. Poriadok večerní:
 - A. Poriadok malej večierne.
 - B. Poriadok každodennej večierne.
 - C. Poriadok veľkej večierne.Poriadok povečerí:
 - A. Poriadok malého povečeria.
 - B. Poriadok veľkého povečeria.
- § 17. Poriadok polnočnice:
 - A. Poriadok každodennej polnočnice.
 - B. Poriadok sobotnej polnočnice.
 - C. Poriadok nedeľnej polnočnice.
- § 18. Poriadok utierne:
 - A. Poriadok malej utierne.
 - B. Poriadok veľkej utierne.
- § 19. Poriadok hodiniiek: prvej, tretej, šiestej a deviatej.
- § 20. Abecedný zoznam liturgických termínov.
- § 21. Súčasná prax božského ofícia:
 - I. Nedeľné a sviatočné dni slávené verejne:
 - a. v katedrále,
 - b. vo farských chrámoch,
 - c. v kláštoroch.
 - II. Týždenné alebo všedné dni riešené:
 - a. v katedrálных chrámoch,
 - b. vo farských chrámoch,

c. v kláštorňých chrámoch.

III. Poznámky k liturgickému sláveniu hodínok v praxi.

- § 22. O zázväznosti zachovať liturgické predpisy.
- § 23. Svedomie prerokované ako princíp božského ofícia.
- § 24. O rozličných zmiešaných obradoch.
- § 25. Božské ofícium v dobre zväženom vzťahu k breviáru.
- § 26. O zázväznosti breviára splneného privátne.
- § 27. Breviarum východných zatiaľ nie breviarium zjednotenej katolíckej Cirkvi.
- § 28. Dôvody používania božského ofícia alebo breviára sú chvályhodné.
- § 29. O dôvodoch oslobodzujúcich od splnenia zázväznosti breviára.
- § 30. Breviarum v historickom zrkadle.
- § 31. Breviarum východné.
- § 32. Breviarum západné.
- § 33. Breviarum grécke.
- § 34. Breviarum arménske.
- § 35. Breviarum koptské.
- § 36. Breviarum Sýrov a Chaldejcov.
- § 37. Breviarum Ruténov v Galícii.
- § 38. Breviarum Valachov alebo Rumunov.
- § 39. Breviarum baziliánov.
- § 40. Breviarum redemptoristov.
- § 41. Breviarum členov Spoločnosti Ježišovej
- § 42. Breviarum v prešovskom biskupstve.
- § 43. Breviarum východné prehodnotené nanovo.
- § 44. Recitovanie breviára u východných.

Dielo Breviarum Orientalium patrí k najprecíznejším dielam autora. Dôkladne predstavuje východný spôsob modlitieb počas dňa v byzantskom obrade a dotýka sa aj iných východných obradov – koptského, sýrskeho, arménskeho a ďalších. Predstavuje ho v jeho historickom vývoji, liturgickej náplni, zázväznosti a v praxi prešovského biskupstva.

Aj v tomto diele sa prejavuje autorov rozhlád, vedomosti a schopnosť predvídania, keď konštatuje, že u východných až v úplnosti je zrozumiteľný horologion. Autorom predvídanú myšlienku nariadil II. vatikánsky snem v dekréte o Východných katolíckych cirkvách: „Ak sa *však od nich nenáležitó odklonili vinou okolností, alebo osôb, nech sa usilujú vrátiť k starootcovským tradíciám*“. Modlitba je aj pre dnešného kňaza a veriaceho nutná, prednostne v kvalite Horologiona, ako ju nariaďuje modliť sa Cirkev.

150/ 81 *Disciplina ieiunandi Ecclesiae catholicae secundum ritum orientalem*, Fragopoli, 1929, str. 182

Autor napísal dielo po latinsky.

Čitateľa uvádza do pôstnej disciplíny v byzantskom obrade, ktorá je od pôstnej disciplíny v latinskom obrade značne odlišná. Viaz sa na určité obdobia, sviatky a dni cirkevného roka, ktorých sa autor dotýka.

Autor rozdelil dielo na päť traktátov, ktoré obsahuje 28 paragrafov. Po úvode nasleduje sedem vstupných paragrafov do problematiky. Po nich nasledujú jednotlivé časti:

Úvod.

- § 1. Pojem cirkevného pôstu.
- § 2. Rozdelenie pôstov.
- § 3. Zvyčajné termíny, označujúce pôst.
- § 4. Direktórium, alebo cirkevný typikon.
- § 5. Rozdiel medzi východnou a západnou pôstnou disciplínou.
- § 6. Pôstny poriadok Západnej katolíckej cirkvi.
- § 7. Pôstny poriadok Východnej katolíckej cirkvi.

I. hlava – *Pôsty počas roka*

- § 8. Sv. Štyridsiatnice.
- § 9. O počítaní času sv. Štyridsiatnica.
- § 10. Prísny pôst na veľký piatok.
- § 11. O jednom nasýtení sa cez deň.
- § 12. Vyhlásená téza: *Sobota a nedeľa nie sú pôstne dni.*
- § 13. O ostatnej pôstnej disciplíne Východnej katolíckej cirkvi počas roka.
- § 14. Pôst pre Narodením Ježiša Krista.
- § 15. Pôst pred Zosnutím presv. Bohorodičky.
- § 16. Pôst pred sviatkom sv. apoštolov Petra a Pavla.

II. hlava – *Pôsty vo sviatočné dni.*

- § 17. Úvod k pôstom pred sviatkami.
- § 18. Pôst v deň Povýšenia sv. kríža.
- § 19. Pôst v deň Státia hlavy sv. Jána Krstiteľa.

III. hlava – *Predsviatočné Pôsty.*

- § 20. Prípady zachovania vigilijných pôstov a o čase, keď boli zavedené.
- § 21. Pôst v predvečer pred Narodením Pána.
- § 22. Pôst v predvečer pred Bohozjavením.

IV. hlava – *Pôstne dni počas týždňa.*

- § 23. Zachovanie pôstu v stredu a v piatok.
- § 24. Uvoľnenie od týždenného pôstu.
- § 25. O ospravedlňujúcich príčinách od pôstu.
- § 26. Vzťah východnej a západnej pôstnej disciplíny.

V. hlava – *Ktoré pôsty nás viažu dnes?*

- § 27. Uvažovanie o dnešnej pôstnej praxi veriacich.

§ 28. Návrh kánonov na pôstny poriadok pre východnú disciplínu.

V čase napísania knihy o pôstnej disciplíne bola v praxi tak, ako ju podáva autor. V roku 1969 ju Svätý stolec upravil. Závazná je norma CCEO z roku 1991. Odborné výrazy, napr. xerofágia sú platné aj dnes. Prínos diela, okrem iného je aj v tom, že všetky odborné výrazy a pomenovania, týkajúce sa pôstu a pôstnych disciplín sú tu zhromaždené v jednom diele.

Zoznam použitej literatúry

1. Russnák M: celé liturgické dielo 38 titulov 53 zväzkov.
Celé dielo Mikuláša Russnáka sa nachádza v Košiciach.
Centre Východ-Západ, ktoré je pracoviskom Teologickej fakulty Trnavskej univerzity. Na malé výnimky celé dielo je v rukopise. Z väčšiny diel existuje len jediný exemplár. Dvojité číslovanie je podľa evidencie v knižnici Východ – Západ a zároveň podľa pôvodného číslovanie autora. Uvedené bibliografické údaje sú zároveň aj citačným odkazom.
2. Polčín S.: 2. Dokumenty II. Vatikánskeho snemu. Rím: SÚSCM, 1970.
3. Prejavy sv. Otca pri jeho návšteve Slovenska v roku 1995. Bratislava: PMD 1996.